

סימן קיג – בישולי עכו"ם

מקור האיסור והטעם:

עבודה זרה לה: – ואלו דברים של עו"כ אסורין ואין איסורן איסור הנאה: ... השלקות.

רש"י הביא שני טעמים לאיסור שלקות: (1) משום חתנות; (2) כדי שלא יהיה ישראל רגיל אצל הגוי במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא.

פת"ש הביא נפ"מ בין הטעמים: בישול מומר [לטעם הראשון מותר, אך לטעם השני אסור דהוי ככופר לכל התורה ושמא יאכילנו דברים האסורים].

תנאי האיסור:

עבודה זרה לת. – כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים - בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו הכי - ... כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא.

רמב"ן פסק כלישנא דסורא בלבד.

ר"ת ורמב"ם פסקו כשתי הלישנות לקולא. וכ"פ שו"ע א

בשו"ע הוסיף ע"פ הטור "ללפת בו את הפת או לפרפרת..."
ובערוה"ש הסיק דלאו דוקא ללפת בו את הפת, אלא העיקר תלוי בדבר של חשיבות העולה על שולחן מלכים אע"פ שנאכל בפני עצמו.

דגו"מ: דבר שנאכל כמו שהוא חי אינו נאסר בבישול עכו"ם אפילו לאדם חשוב, ודלא כש"ך.

רמ"א יב: בשר מלוח אינו נאכל כלל כמו שהוא חי, ואסור אם נתבשל ע"י עובד כוכבים.

בישול עכו"ם בבית ישראל:

ר' אברהם היה מתיר כשבישלים הגוי בבית הישראלי, שאז אין לחשוש משום חתנות או משום שמא יאכילנו דבר טמא.

ר"ת חלק וטען שלא פלוג רבנן. וכ"פ שו"ע א

דבר שלא נשתנה מברייתו ע"י האור:

עבודה זרה לז: – חיטין ועשאן קליות מותרין.

רש"י, ר"ן: מותרין בגלל שכל דבר שלא נשתנה מברייתו ע"י האור **מותר**.

ש"ך: וכן נראה עיקר בש"ס, וכן נראה דעת הר"ף וראב"ן, מיהו דעת שאר הפוסקים נראה דאין לחלק בזה.

רמב"ם: מותרין משום שאין אדם מזמן את חברו על קליות (=אינו עולה על שולחן מלכים). ולפי זה גם דבר שלא נשתנה מברייתו **אסור**.

ש"ך: וכ"מ שפסק שו"ע ורמ"א¹

עירוב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי:

שו"ע ב: עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ובישלם העובד כוכבים - אם העיקר מדבר שיש בו משום בישולי עובד כוכבים, אסור. ואם לאו, מותר.

[דין זה למד הרשב"א מע"ז לח. – "דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים... ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור פשיטא מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל קימחא עיקר"]

בישול אחרי בישול:

ט"ז וש"ך כתבו בשם הפוסקים שבשומן אווז או בהמה אין איסור בישולי עכו"ם, כי סתמו כבר מבושל, ואין בישול אחר בישול.

רמ"א ב: ומותר לאכול אפונים קלויים של עובדי כוכבים, וכן הקטניות שקורין ערבשי"ן, קלויים, דאין עולים על שלחן של מלכים וכן נהגו בהם היתר אם לא במקום שנהגו למשוח המחבת בחלב, שאז נוהגים בהם איסור. אבל בלאו הכי, שרי ואין לחוש לכלים של עובדי כוכבים, דסתמן אינן בני יומן. וכל פרי שנאכל כמו שהוא חי, אף על פי שבשלו אותו עובדי כוכבים ונמחה ונעשה תבשיל בידיהם, שרי. ועל כן אוכלין הפובידלי"א שעושין העובדי כוכבים.

שו"ע ג: פנאד"ה שאפאה עובד כוכבים, אסורה אפילו למי שנוהג היתר בפת של עובדי כוכבים, שהשומן נאסר כשהוא בעין משום בישולי עובדי כוכבים, ונבלע בפת. וכן ירקות הנאכלים חיים שבשלם עם בשר, אסורים, מפני ששומן של בשר נבלע בהם.

¹ מדלא התנה המחבר שיהא נשתנה מברייתו ע"י האור אלמא דס"ל אפילו לא נשתנה אסור, וכן דעת הרב בדרכ"מ ובת"ח, וזה דעתו בהג"ה ס"ב שלא התיר האפונים אלא מטעם שאינם עולים על שולחן מלכים ולא מטעם דלא נשתנו מברייתן.

דבר הנאכל חי ע"י הדחק:

עבודה זרה לח: – דג מליח חזקיה שרי ור' יוחנן אסר.

רש"י ורמב"ם פירשו שנחלקו בהיתר לאוכלו כמות שהוא (היינו: האם מליחה זהו בישול), **אך ר' יונה ורמב"ן פירשו** שנחלקו בדג מליח שצלאו גוי (כי במליחה לא נחלקו דפשיטא דמותר).

רמב"ן פסק להקל.

ר' יונה פסק להחמיר.

רשב"א פסק שבדגים מלוחים קטנים מותר, כיון שנאכלים חיים מחמת מלחם, אך בדגים גדולים מלוחים **אסור**, כיון שנאכלים חיים מחמת מלחם רק ע"י הדחק. **וכ"פ שו"ע יב**

שו"ע יב: דגים קטנים שמלחן ישראל או עובד כוכבים, הרי הן כמו שנתבשלו מקצת בישול. ואם צלאן עובד כוכבים אחר כן - מותרים. אבל דגים מלוחים גדולים, אינם נאכלים אלא ע"י הדחק. לפיכך, אם צלאן עובד כוכבים - אסורים, ויש מתירין. **רמ"א:** וכן כל דבר שנאכל חי על ידי הדחק, ובשלו עובדי כוכבים, דינו כדגים גדולים.

ש"ך: עישון שוה בכל דיניו למליחה [ולכן הדין לגבי דגים מעושנים הוא כמו הדין שפסק שו"ע לגבי דגים מלוחים].

דבר הנאכל חי ע"י דוחק גדול:

שו"ע יד (ע"פ ע"ז לח): ביצה, אף על פי שראויה לגומעה חיה, אם בשלה עובד כוכבים, אסורה.

שו"ע טו (ע"פ ע"ז לח): תמרים המרים קצת, שאינם נאכלים אלא על ידי הדחק, אם בשלם עובד כוכבים, אסורים.

ט"ז: הטעם הוא דאכילה ע"י הדחק היא, ואף ליש מתירין דסעיף י"ב בדגים גדולים מודים כאן, שכאן אין נאכלין אלא ע"י דוחק גדול.

שפחות שלנו:

רמב"ן בתשובה: **אין איסור** בישולי עכו"ם בשפחות נוכריות שקנויות לנו ומוזהרין אנו על מלאכתן בשבת מן התורה וליתיה בכלל עובד כוכבים והלכך ליתיה בכלל גזרות חתנות.²
[ש"ך: אבל בשפחות שלנו שבארצות אלו שאין קנויות לנו רק שנשכרו לשנה ואין אנו מוזהרין עליהם בשבת יש איסור]

רא"ה: בעל נפש יחמיר.

רשב"א: נוהגים לאסור את בישוליהם אפילו בדיעבד.

שו"ע ז: יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר, ואפילו בדיעבד.

רמ"א: ובדיעבד יש לסמוך אדברי מתירים. ואפילו לכתחלה נוהגין להקל בבית ישראל שהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל, כי אי אפשר שלא יחתה אחד מבני הבית מעט.

"ובדיעבד יש לסמוך אדברי מתירים" - ש"ך: ייתכן שמתיר רק את השפחות שהשו"ע דיבר עליהם (ולא בשפחות שלנו), או דר"ל דיש לסמוך על ר' אברהם, א"י דהרמ"א לא דקדק בזה דעיקר דמילתא סמיך אטעמא דא"א שלא יחתה אחד מבני הבית מעט, או ע"פ מהרש"ל בשם תשובת הרמב"ן דכשעושה בכפיה אין בזה קירוב הדעת.

או"ה כתב להתיר בדיעבד ולסמוך על ר' אברהם (לעיל עמ' 239) שבבית ישראל אין בו משום בישול עובד כוכבים.

כוונת הגוי:

עבודה זרה לת. – א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא (כדי להעביר ממנו את השיער) שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה (הואיל ולא לבשל נתכוין). אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי פשיטא מהו דתימא לבישולי מנא קא מיכוין קמ"ל לשרורי מנא קא מיכוין.

שו"ע ה:

עובד כוכבים שבישל, ולא נתכוון לבישול, מותר. כיצד, עובד כוכבים שהצית אור באגס כדי להעביר החציר, ונתבשלו בו חגבים, הרי אלו מותרים, ואפילו במקום שעולים על שלחן מלכים. וכן אם חרך הראש להעביר השער, מותר לאכול ראשי האזנים שנצלו בשעת החריכה. (ע"פ הגמרא הנ"ל)

אבל אם כוון לשם בישול, כגון שהסיק התנור לבשל בו, והיה בו בשר תחלה ונצלה, אף על פי שלא כיוון לזה הבשר, שהרי לא ידע בו, אסור. (ע"פ הרשב"א בפירושו לגמרא הנ"ל)

ט"ז הביא את הטור שכתב שלפיכך אם ידע שהיה בשר בתנור אפילו חממו לייבש בו כלי אסור חישינן שמא כוון גם לבישול.

² אך המהרש"ל הביא מתשובת הרמב"ן שהטעם להיתר הוא דאין איסור משום בישולי עכו"ם אלא בעושה מרצונו משום גזירת חתנות, אבל אלו השפחות והעבדים שלנו שעושים בעל-כרחם בין ירצו בין לא ירצו אין בזה קירוב הדעת [ולפי"ז ההיתר הוא גם בשפחות שכורות].

מעשי ישראל המתירים בישול עכו"ם:

עבודה זרה לח: – בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים.

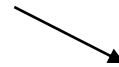
טור פירש ש"היפוך" היינו בגחלים.

רמב"ם פירש ש"היפוך" היינו בבשר. **וכ"פ שו"ע ו**

שו"ע ו: כל שבישלו ישראל מעט בישולו, בין בתחילה בין בסוף, מותר. לפיכך אם הניח עובד כוכבים בשר או קדרה על גבי האש, והפך ישראל בבשר והגיס בקדרה, או שהניח ישראל וגמר העובד כוכבים, הרי זה מותר.

עבודה זרה לח. – הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר היכי דמי אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל פשיטא אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל אמאי מותר בישולי של עובדי כוכבים נינהו לא צריכא דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי והשתא קא בשיל בחדא שעתא מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא קמ"ל.

שו"ע י: הניח ישראל על גבי גחלים עוממות שלא היה ראוי להתבשל עליהם כמאכל בן דרוסאי, ובא עובד כוכבים והפך בו ונתבשל, אסור.

ביאור דברי הרמ"א:

שו"ע ו: כל שבישלו ישראל מעט בישולו, בין בתחילה בין בסוף, מותר... **רמ"א:** ואפילו לא היה מתבשל בלא סיוע העובד כוכבים.

קשה – שלכאורה דברי הרמ"א הם בניגוד לגמרא ("...דאי לא הפך לא הוה בשיל אמאי מותר בישולי של עובדי כוכבים נינהו")

ט"ז תירץ שלדעתו הגמרא חזרה בה מסברה זו ואסור רק כשתחילתו וגמרו בידי העכו"ם, אבל אם הישראל סייע בהתחלה או בסוף אע"פ שבלא העובד כוכבים לא היה מתבשל מותר. **וכתב** שלהלכה יש להקל בזה רק בבית ישראל, בצירוף לדעת ר' אברהם.

ש"ך כתב שאכן הקולא כאן היא בניגוד לש"ס, והנח להם לישראל וכו'.

באר היטב תירץ שמדובר כאן שבבישול גמור לא היה יכול להתבשל אם לא ע"י עובדי כוכבים אבל כמאכל בן דרוסאי היה יכול להתבשל ע"י ישראל לבד (וכדלקמן סעיף ח).

באר הגולה תירץ שהרמ"א כאן בהתאם לשיטתו בסעיף ז שמספיק הדלקת אש ע"י ישראל.

רשב"א, ר"ן : בבישול עכו"ם, שלא כמו בפת, **אין מקילים** כשישראל רק הדליק את האש.

רבינו יונה הוסיף שאין מקילים בהשלכת קיסם לאש.

כתב הב"י שלפי דבריהם קל וחומר שחיתנו ישראל אינו מועיל, כפירוש הרמב"ם לגמרא ונגד פירוש הטור, אא"כ נפרש בדוחק שחיתוי עדיף על הדלקת האש כי נעשה כשהבשר כבר בתנור.

מרדכי : הדלקת האש או חיתוי ע"י ישראל **מועילים** גם לבישול.

שו"ע ז' פסק כרשב"א ור"ן שאין הדלקת האש מועילה אלא רק בפת. (אלא ההנחה דווקא היא המועילה. לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו)

רמ"א : ויש חולקין (**מרדכי**) וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת, וכן נוהגין. [**ש"ך** דייק מהמשך דברי הרמ"א שגם השלכת קיסם מועילה; **ט"ז** הביא שבדרכ"מ כתב שגם ניפוח באש בפה מועיל]

ט"ז פסק שיש להקל רק בבית ישראל, בצירוף לדעת ר' אברהם [אך בבית עובד כוכבים אין להקל אלא רק כשישראל יניח הקדירה למקום הראוי להתבשל].

ש"ך נשאר בצ"ע.

הוסיף הרמ"א שאפילו חיתוי בלא כוונה מהני ומועיל.

אך באו"ה כתב (והביאו הש"ך) שיזהר שאותו החיתוי יועיל לתקן האש ויועיל למהר בישולו ע"י ישראל.

הוסיף הרמ"א : י"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהעובד כוכבים הדליק האש מאש של ישראל, שרי.

שו"ע ח : נתן ישראל קדרה על האש וסלקה ובא עובד כוכבים והחזירה – אסור, אלא אם כן הגיע למאכל בן דרוסאי שהוא שליש בישולו כשסילקה.

מה הדין כאשר העובד כוכבים הוא שזה שסלקה ואח"כ החזירה?

ב"ח : מותר בדיעבד.

ש"ד, ט"ז : גם בזה אסור.

שיעור מאכל בן דרוסאי :

לדעת הרמב"ם מאכל בן דרוסאי הוא כחצי בישולו,

אך רש"י ורשב"א כתבו שהוא שליש בישולו, וכתב הב"י שאפשר לסמוך עליהם באיסור דרבנן.

שו"ע ט : אם בישלו עובד כוכבים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל, יש לאסור (= רשב"א), אלא אם כן הוא ערב שבת או ערב יום טוב או שיש הפסד מרובה בדבר.

רמ"א : ויש מתירין בכל ענין (= רא"ש), וכן נוהגין. [ש"ד : וכן הסכמת רוב הפוסקים ודלא כמהרש"ל]

דלא אמרו שיעור זה להחמיר אלא להקל.

שו"ע יא : הניח ישראל על גבי האש והניח עובד כוכבים לשמרו והפך בו ואין ידוע אם סלקו העובד כוכבים עד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי - מותר. **רמ"א** : דספק דבריהם להקל. וכן כל ספק בישולי עובדי כוכבים וכיוצא בו - מותר.

[דין זה נלמד מע"ז לח. – "מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש" (רשב"א : דאין לגוי הנאה בסילוקו שנחוש לכך)]

מליחה עישון וכבישה :

שו"ע יג : דג שמלחו עובד כוכבים ופירות שעשן עד שהכשירן לאכילה, הרי אלו מותרין, דמלוח אינו כרותח בגזירה זו, והמעושן אינו כמבושל. **רמ"א** : גם כבוש אינו כמבושל, דלא אסרו אלא בישול של אש.

[דין זה נלמד מע"ז לח. ומירושלמי נדרים]

- בבישול בקיטור נחלקו האחרונים (בדרכי תשובה) האם נחשב כאש המבשל.

- דין צליה וטיגון כדין בישול.

דין הכלים שבישל בהם העובד כוכבים דברים שיש בהם משום בישולי עו"כ:

רשב"א: כן צריכים הכשר. [וכתב הב"י שבכל אופן לכלי חרס די בהגעלה ג' פעמים]

רא"ש: לא צריכים הכשר, דלא שייך חתנות בכהאי גוונא.

שו"ע טז הביאם כסתם (רשב"א)³ ויש אומרים (רא"ש).

והוסיף השו"ע שאף לדברי המצריכים הכשר, אם הוא כלי חרס מגעילן שלש פעמים, ודיו, מפני שאין לאיסור זה עיקר מדאורייתא.

חכמת אדם: יש להתיר הכלים אחר מעת לעת אפילו בלא הגעלה.

ש"ך: אם נתבשל בכלי אך יש רוב בתבשיל – מותר בדיעבד, שבישולי עכו"ם בטלים ברוב, כדלעיל קיב/ד.

עובד כוכבים שבישל לחולה בשבת:

רמ"א טז (ע"פ רא"ה): עובד כוכבים שבשל לחולה בשבת - מותר למוצאי שבת אפילו לבריא ואין בו משום בשולי עובדי כוכבים דכל כה"ג היכרא איכא.

ט"ז פסק כרשב"א שאסור (אך נקה"כ דחה ראיותיו).

³ לכן יש להיזהר בשפחות עובדי כוכבים המבשלות לעצמן בבית רבן שלא יניחו על גבי האור ואם קדמו והניחו צריך הגעלה (כי במקרה שמבשלת לעצמה אין רגילות כלל שאחד מבני הבית יחתה). (ש"ך ע"פ ת"ח)